

Onderlinge instructie in de bovenbouw van het VO

Bewegen regelen kan op vele verschillende manieren vorm krijgen binnen het curriculum van het vak LO. Zo kunnen leerlingen elkaar in kleine situaties coachen aan de hand van een kijkwijzer, kunnen ze een actieve rol hebben binnen de organisatie van een toernooi of kunnen zij de rol van scheidsrechter op zich nemen. Al met al een flinke diversiteit aan handelingen die de leerlingen gaan ontwikkelen en toepassen.

Door: Danny Wals

Op het Pascal College (havo/vwo/gymnasium) hebben wij gekozen om het lesgeven aan elkaar te ontwikkelen bij de leerlingen. De leerlingen krijgen in verschillende leerjaren verschillende lesgeefopdrachten. Op deze manier ontwikkelen zij hun lesgeef- en coachhandelingen. Zij maken kennis met het lesgeven en alle facetten daar omheen. Het is echter niet de bedoeling dat elke leerling aan het eind van zijn of haar middelbare schoolcarrière in staat is om zelfstandig een les van anderhalf uur te geven. Ook is het niet de bedoeling dat elke leerling probleemloos kan instromen in het tweede jaar van de ALO.

Het doel van deze lessen is:

- de leerling kennis laten maken met het lesgeven in een bewegingssituatie
- de leerling de lesgeefhandelingen op het gebied van voorbereiden en presenteren bijbrengen
- de leerlingen zelf mee laten beslissen in datgene waar ze les in willen hebben.

Het verleden

Vanaf 2007 zijn we met een aantal examenklassen begonnen met de opdracht: 'geef een les aan elkaar'. In groepjes van ongeveer vijf leerlingen gaven de leerlingen één lesuur van een blokkuur aan elkaar les. De opdracht was geheel open en het enige criterium dat concreet aan de opdracht hing was het op tijd inleveren van een nette lesvoorbereiding. Dit leverde mooie momenten op. Vooral omdat de leerlingen aangaven deze manier van 'gymmen' erg uitdagend te vinden. Dit resulteerde in creatieve ideeën en keuze van thema van leerlingen. Leerlingen gingen erg hun best doen een thema te verzinnen dat aanspreekt en dat ook nog goed te organiseren is. Mooie voorbeelden hiervan zijn een aquaerobics-les (uiteraard in het zwembad), een bootcamp in het park en een fitnessles bij een fitnesscentrum.

Na verloop van tijd werd mij steeds meer duidelijk dat er een aantal zaken scherper

neergezet moest worden. De leerlingen moesten in eerste instantie slechts één lesuur invullen. Dit werd al snel een vol blokkuur. Op deze wijze konden de leerlingen een complete les geven. Daarbij hadden we vanaf dat moment ook meer tijd om de les te evalueren. Door dit bij elke les uitgebreid te doen, konden we ervoor zorgen dat het niveau van onderlinge instructie wekelijks omhoog ging. De leerlingen die namelijk nog geen les hadden gegeven, werden steeds meer betrokken bij de evaluatie van de les en konden de besproken punten de week erna weer toepassen. Op deze manier doorliepen we met de gehele klas de leercirkel van plannen, uitvoeren, evalueren en weer plannen.

De lessen moeten op een gedegen manier geëvalueerd kunnen worden. Daarmee wordt het belangrijk dat er duidelijke criteria verbonden zijn aan de opdracht. Het omschrijven van duidelijke criteria dwingt tot het concreter formuleren van de opdracht. Bij

Verzorgen van een warming up

het formuleren van de opdracht werden we geconfronteerd met de vraag: is dit wel een reële opdracht, vragen we niet teveel van onze leerlingen om vanuit het niets een blokkur les aan elkaar te geven? Mijn conclusie was dat onze leerlingen in het voortraject meer geholpen moesten worden binnen het lesgeven. Dat konden we niet in één of twee lesjes aan het begin van het schooljaar doen. Een methodische opbouw verdeeld over verschillende leerjaren is hiervoor nodig.

Hoe hebben we het vorm gegeven?

Voor zowel havo als vwo hebben we ervoor gekozen om het onderlinge instructietraject te ontwikkelen. De manier waarop we dit invullen is voor beide stromingen verschillend. Dat is gebaseerd op een drietal uitgangspunten:

- we bieden alleen op de havo BSM aan. Om ervoor te zorgen dat er een duidelijk verschil is tussen LO en BSM bieden we bij LO in 4havo geen onderlinge instructie aan. Bij BSM doen we dit wel
- binnen het vwo-programma zoeken we meer verdieping in LO. Daarom kiezen we ervoor om in elk leerjaar in de bovenbouw tenminste één onderlinge instructie-opdracht te verwerken
- het vwo-programma duurt één jaar langer dan het havo-programma. Daardoor hebben we ook meer ruimte om verschillende opdrachten aan te bieden.

In de derde klas (onderbouw) bieden we in de tweede periode de eerste onderlinge instructie-opdracht aan. De leerlingen maken kennis met het lesgeven aan elkaar door het verzorgen van een warming-up. Dit doen zij met een groepje van vier à vijf leerlingen. De opdracht wordt duidelijk uitgelegd door de docent. De leerlingen krijgen hierbij

een hand-out waarin de opdracht en de bijbehorende criteria beschreven staan. In de hand-out ontbreekt nog achtergrondinformatie over de warming-up. We kiezen er heel bewust voor om deze opdracht in de tweede periode van klas 3 aan te bieden. In de derde periode gaan de leerlingen namelijk hun profiel kiezen. Op deze wijze laten we de leerlingen proeven van het vak BSM. Hiermee proberen we ze te helpen een profielkeuze te maken op basis van een duidelijk beeld van de inhoud van het vak BSM.

Toepassen bij havo

Zoals eerder aangegeven bieden we in 5 havo pas weer een onderlinge instructie-opdracht aan. Dat doen we omdat de leerlingen in de derde klas ervaring hebben opgedaan met het lesgeven. Daarbij hebben in elke klas wel een paar leerlingen BSM in het pakket. Omdat we in groepen van vier leerlingen werken, kunnen we bijna altijd zo'n indeling maken dat in elke groep een BSM-leerling zit. >>

Contact:

d.wals@pascalcollege.org

Meer achtergrondinformatie bij de warming-up

Nu moeten de leerlingen een heel blokkur vullen. Netto bedraagt dit 60 minuten.

Bij aanvang van het schooljaar krijgen de leerlingen een uitgebreide uitleg over de opdracht. Tevens krijgen zij een hand-out met daarin de opdracht, de beoordelingscriteria, een lesvoorbereidingsformulier en het beoordelingsformulier. Op deze wijze hebben de leerlingen inzicht in het beoordelingsproces en welk onderdeel voor hoeveel punten meetelt. Het formulier is opgebouwd in drie fases:

1. voorbereiding (plannen)
2. lesgeven (uitvoeren)
3. evaluatie (evalueren).

De criteria worden concreet omschreven. Per criteria is een aantal punten te verdelen. De criteria komen nagenoeg overeen met die van de warming-up-opdracht in klas 3. De puntenverdeling is echter uitgebreider. Hier-

door worden er hogere eisen gesteld aan de uitvoeringswijze in vergelijking met klas 3.

Toepassen op het vwo

De vwo-klassen hebben drie leerjaren waarin onderlinge instructie aan de orde komt. Tevens leren de leerlingen hoe zij een toernooi moeten organiseren, hoe ze een playbook moeten maken bij flag football en leren ze een trainingsschema voor zichzelf te maken en uit te voeren. Ten opzichte van het havo programma is dit vrij uitgebreid. Wij zijn van mening dat er in het vwo-programma een duidelijk verschil moet zijn met het havo-programma. Dit verschil zit hem met name in de inhoudelijke verdieping. Onderdelen als hoogspringen, handstand op verhoogd vlak/salto achterover-combinatie en de estafette zijn zaken die in beide stromingen op min of meer dezelfde wijze worden afgesloten. Daarbij hebben vwo-leerlingen een jaar langer LO. Dat geeft ons de mogelijkheid om die verdieping ook bin-

nen de methodische opbouw plaats te laten vinden.

Klas 4 vwo - de warming-up

In klas 4 vwo krijgen de leerlingen de opdracht een warming-up van twintig minuten te geven. Dit doen zij aan elkaar. In groepen van vier leerlingen voeren de leerlingen de opdracht uit. De opdracht is bijna gelijk aan de opdracht in de derde klas. Met dien verstande dat de leerlingen nu meer achtergrondinformatie krijgen over de warming-up en de manier van beoordelen. Naast deze informatie krijgen de leerlingen ook een duidelijke omschrijving van de opdracht en de daar uit voortvloeiende beoordelingscriteria. Deze hand-out is het vertrekpunt van het leerproces van de klas. Door middel van de eerder benoemde leer-cirkel doorlopen we met de gehele klas het leerproces van de onderlinge instructie.

De beoordelingscriteria zijn ingedeeld in drie groepen, namelijk de voorbereiding

(plannen), het lesgeven (uitvoeren) en de evaluatie. Op basis van de criteria in die drie groepen proberen we de leerlingen inzichtelijk te maken welke docentenhandelingen je kunt gebruiken om een goede les aan elkaar te geven.

Klas 5 vwo - XPLAYN

Een jaar later wordt de onderlinge instructie-opdracht vormgegeven aan de hand van de XPLAYN-methode. XPLAYN is een dvd waarop diverse spelen uitgewerkt zijn. Deze spelen zijn zeer gevarieerd. Denk hierbij aan tikspelen, trefbalspelen, reactiespelen et cetera. Er zijn zeven categorieën in te delen en elke categorie bestaat uit acht verschillende spelen. Deze spelen zijn ook weer ingedeeld op moeilijkheidsgraad. Zo is een spel met twee sterren makkelijker te instrueren dan een spel met vijf sterren. Elk spel wordt door middel van een filmpje van ongeveer twee minuten uitgelegd. Daarbij wordt begonnen met het uitleggen van de

doelstelling van het spel, het tijdspad en het te gebruiken materiaal. Vervolgens is er een animatie van het spel te zien gevolgd door een filmpje waarin het spel gespeeld wordt door een groep leerlingen. In dit filmpje wordt er ook nog gewerkt met verschillende kleuren shirts om de rollen van de leerlingen binnen het spel duidelijk te maken. Zo is er een aparte kleur voor de tikker, de lopers en de leerlingen die af zijn.

XPLAYN in beeld

Dit is een individuele opdracht. Elke leerling komt een keer aan bod en geeft een spel aan de gehele klas. De leerling die aan de beurt is hoeft thuis niets voor te bereiden. In de les wordt de leerling aangewezen om een spel uit te leggen en te begeleiden. Daarvoor gaat de leerling naar de computer in het materiaalhok en bekijkt het filmpje van de spelvorm die de docent aangeeft. De leerling kan hierbij aantekeningen maken. Na het filmpje bekeken te hebben geeft de leerling instructie aan de gehele klas.

Het handelen van elke lesgevende leerling wordt direct daarna besproken aan de

hand van datgene dat binnen de spelvorm wordt getoond door de overige leerlingen. Met behulp van drie toetsvragen gaat de docent het gesprek aan met alle leerlingen. Vaak wordt er voor gekozen om op basis van dit gesprek de spelvorm nogmaals te spelen. Deze toetsvragen zijn leidend voor de beoordeling van de leerlingen:

- wordt het spel gespeeld?
- wordt het spel geleerd?
- wordt er plezier aan beleefd?

Omdat er sprake is van een andere setting en werkwijze hebben we ervoor gekozen om ook op een andere manier te beoordelen dan de warming-up-opdracht en de gehele lesopdracht. Voor deze opdracht krijgen de leerlingen maximaal vijf punten voor hun werkhouding en maximaal vijf punten voor de onderlinge instructie. De werkhouding

wordt beoordeeld binnen de rol van beweger en binnen de rol van instructeur. Dat betekent voor de leerlingen dat zij hun cijfer pas aan het einde van de periode kunnen krijgen. Als een leerling een goede les heeft gegeven en in de rol van beweger en feedbackgever continu een storende factor is binnen de les, dan kan de leerling nog steeds een onvoldoende halen. Andersom werkt het natuurlijk ook zo. Heeft een leerling heel veel moeite met het geven van instructie, maar werkt de leerling keihard in de les en levert diegene een belangrijke positieve bijdrage aan de evaluatiemomenten dan kan die leerling op een voldoende uitkomen.

Klas 6 vwo - gehele les

De lesgeefopdracht in klas 6 vwo verschilt niet van die van klas 5 havo. De opdracht en de instructie van deze opdracht is hetzelfde. De omschreven criteria zijn ook hetzelfde. Het verschil met havo zit hem in de manier waarop de les wordt uitgevoerd en dus

ook de manier waarop met de criteria om wordt gegaan. Doordat de leerlingen meer ervaring hebben met lesgeven kunnen we

[De **criteria** worden concreet omschreven]

gericht ingaan op het niveau en het effect van hun handelingen als lesgever. Dat betekent dat de evaluatie van de les diepgaander is. Doordat de leerlingen meer ervaring hebben met lesgeven, zijn de gekozen thema's vaak ook origineler.

Meer kwaliteit is meer plezier

Bovenstaande aanpak heeft er in geresulteerd dat onze leerlingen zich in grote mate betrokken voelen bij de lessen LO. Hoe meer de leerlingen beter bekend raken met de onderlinge instructie, hoe gevarieerder de lesinhoud is die de leerlingen elkaar aanbieden. Doordat de leerlingen een beter beeld hebben van wat er binnen de opdrachten van ze gevraagd wordt, zijn zij beter in staat om kwaliteit binnen hun handelen te leveren. Onze ervaringen leren ons dat de leerlingen daardoor met nog meer plezier de lessen invullen. ◀■